

Destekten Yoksun Kalma Tazminatı Bileşenleri Ve Müşterek Yöntem Belirlenmesi (Fahri Karakaş)

İstanbul, 26 Şubat 2008
Alper Ünlener

Gündem

Destekten yoksun kalma tazminatı hesaplarında karşılaştığımız teknik ve idari sorunlar ile hesaplama yaklaşımlarının tartışılması, gerekli düzenlemelerin neler olabileceğinin tartışılması ve bunlar için karar alınması...

Sorunlar (Teknik – İdari)●

Tanımdaki problem.....

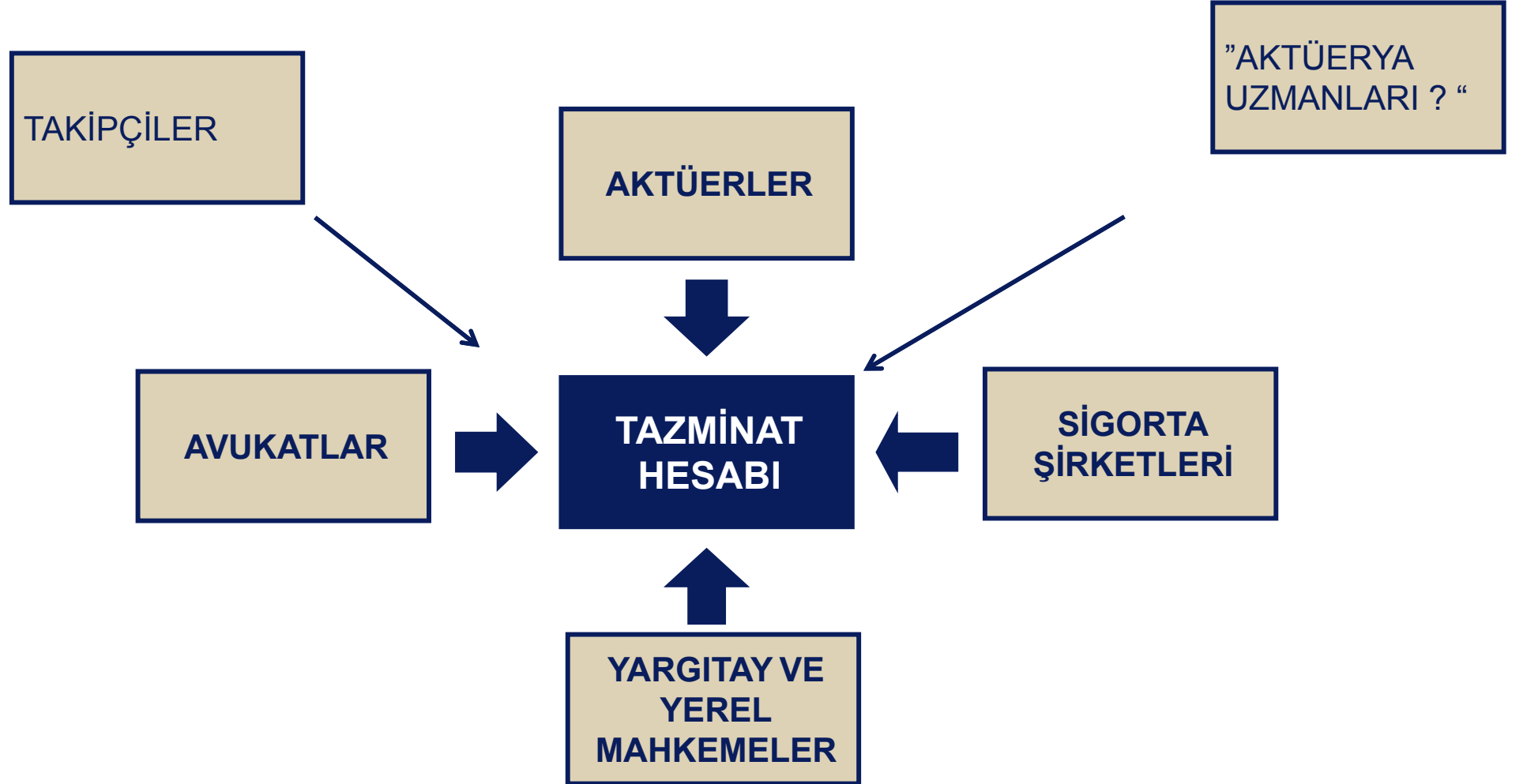
Destekten Yoksun Kalma Tazminatı, Borçlar Kanunu' nun 45. maddesinde düzenlemiş olan ve bir şahsın ölmesi durumunda, ölenin sağlığında destek olduğu veya ileride destek olacağı kimseleri korur.

Destek görenlerin, desteğin ölümünden önceki sosyal ve ekonomik durumlarına uygun hayat sürdürebilmeleri için, ölüm sebebiyle mahrum kaldıkları yardımı, ölüme sebebiyet verenden tazmin edebilmelerini amaçlayan bir tazminattır.

Destekten Yoksun Kalma Tazminatı Hesaplarında Yer Alan Özel Ve Tüzel Kişiler

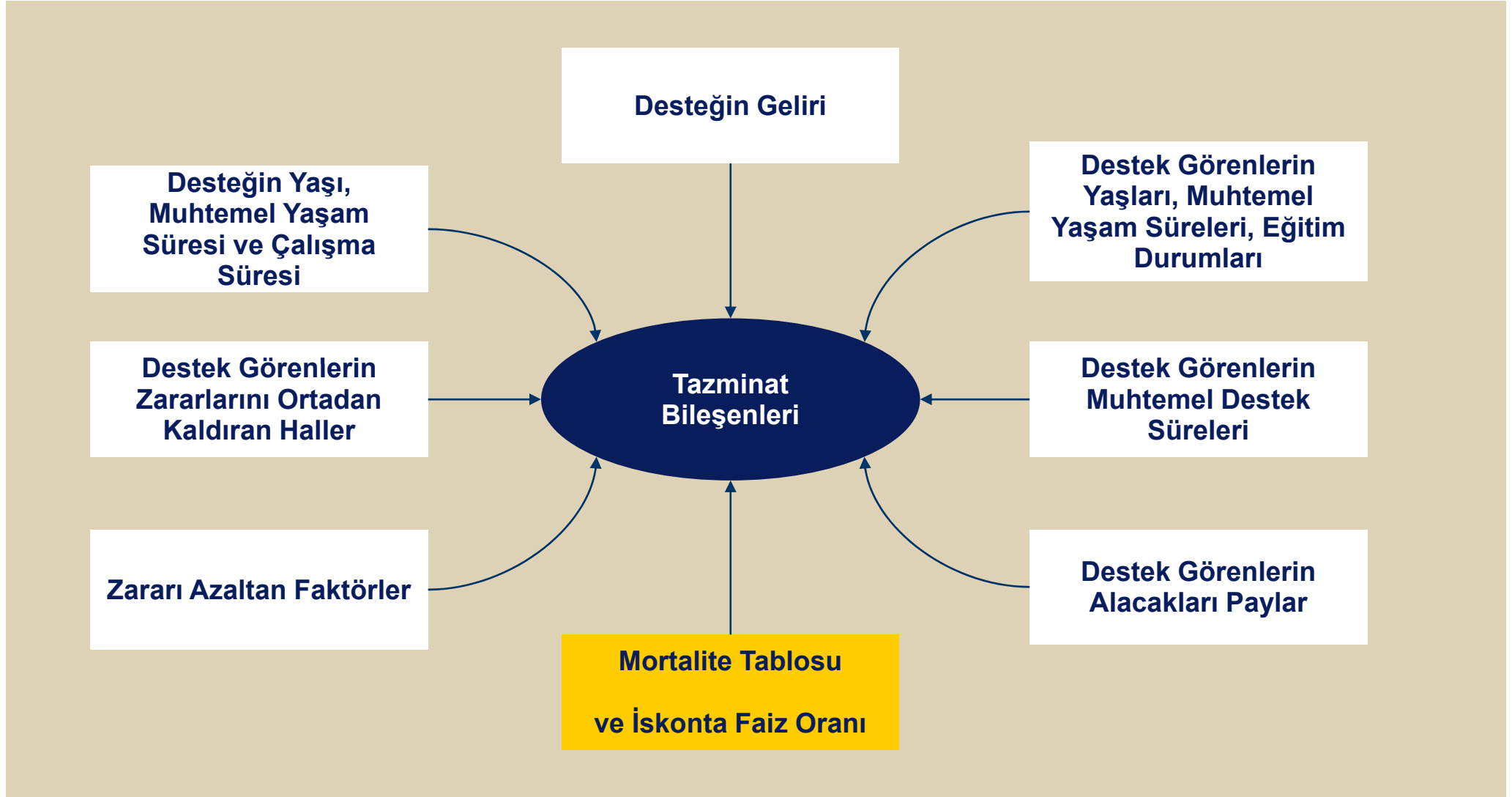
Destekten Yoksun Kalma Tazminatı Hesaplarında Yer Alan Özel Ve Tüzel Kişiler

Tazminatın Bileşenleri ve Hesaplanması

Tazminat hesabındaki bileşenleri aşağıdaki gruplarda inceleyebiliriz...

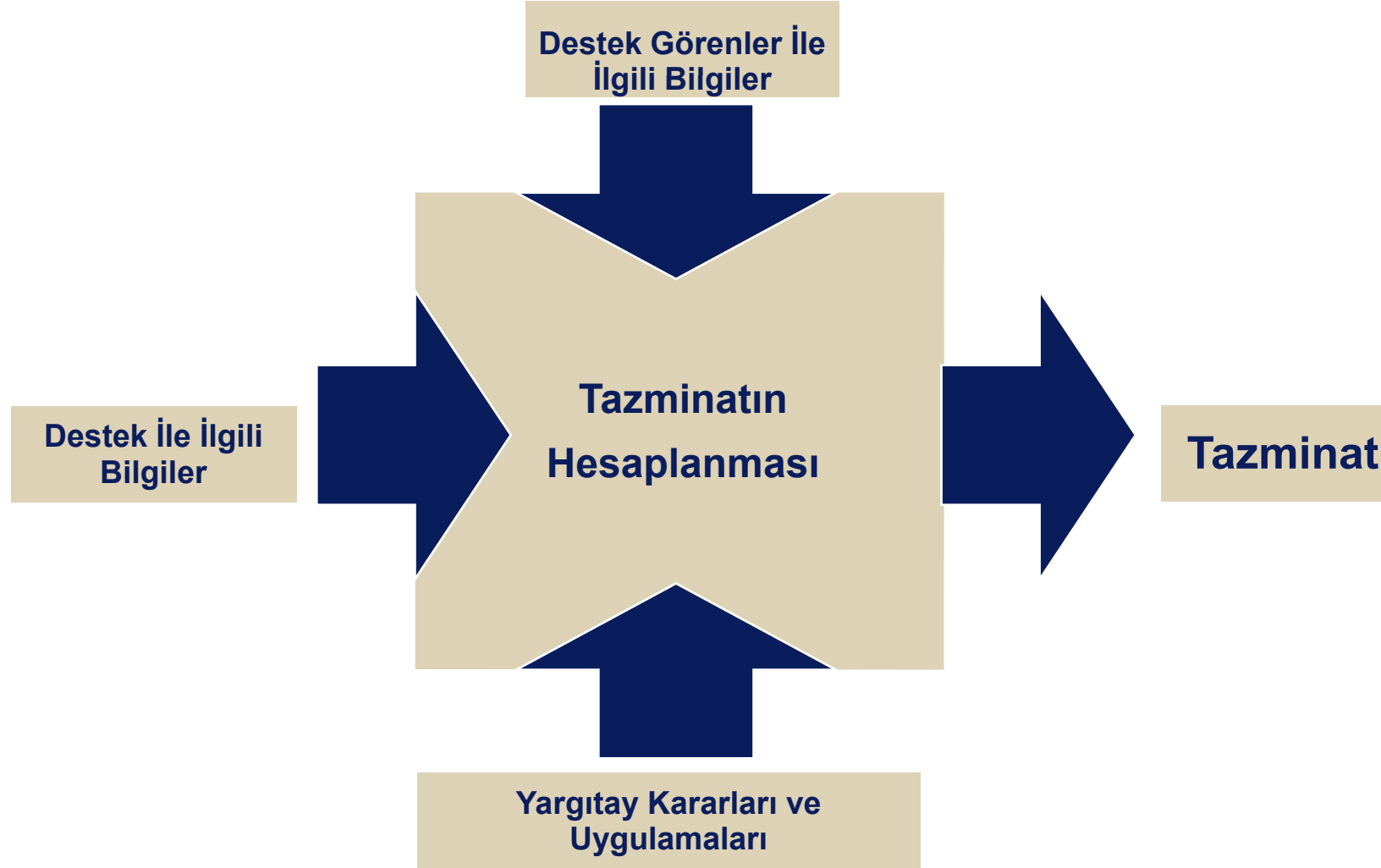
Destekten Yoksun Kalma Tazminat Kalemleri

1. Zarara Esas Gelirin Belgelenmesi
2. Sigortalı Kusur Oranı
- 3. Muhtemel Yaşam Süreleri**
4. Muhtemel Destek Süreleri (Aktif/Pasif)
5. Destek Oranları
6. Çalışma Gücü Kaybı & Efor Kaybı & Bakıcı Tazminatı
7. Evlenme Olasılıklarına ilişkin İndirim
- 8. Kullanılacak Iskonto yöntemi**

Tazminatın hesaplanmasına ilişkin süreç, desteğin ölümü ya da malul olması ile başlamaktadır.

Hesaplama içinde yer alan girdiler...

Hesaplama ile ilgili genel kısıtlar ise farklı nedenlerle çok sık karşılaştığımız başlıklar olarak sıralayabiliriz...

- ***Bulunacak zararın, mutlak şekilde doğru olmaması.***
- ***Geleceğe ilişkin birçok belirsiz koşul bulunması.***
- ***Hayat tecrübelerine dayanarak kullanılan varsayım değerleri somut olsa da esas itibariyle bulunan sonuç değerlerinin soyut olması.***

Desteyin kaybeden kişinin, ileride tekrar evlenebilme ihtimalinin bulunması zararı azaltan bir hal olarak kabul edilmektedir.

Zararın belirlenmesinde yapılacak indirimlerde uyulacak sıra bakımından önce miras, sigorta gibi menfaatler ardında da evlenme şansının zarara etkisi değerlendirilmelidir. Evlenme şansı;

- Kadının Tekrar Evleme şansı
- Erkeęin Tekrar Evlenme řansı*
- Nişanlıının Tekrar Evlenme şansı

olarak ortaya çıkmaktadır.

* Erkeęin yeniden evlenmesi kocanın zararını her zaman azaltmaz

Yeniden Evlenme Olasılıklarının Yaşlara ve Farkı Tablolara Göre Değerleri

MOSER TABLOSU		
YAŞ	DUL KADIN	DUL ERKEK
20	% 72	% 90
25	% 48	% 85
30	% 28	% 50
35	% 17	% 30
40	% 9	% 16

STAUFFER / SCHAETZLE TABLOSU		
YAŞ	DUL KADIN	DUL ERKEK
18	% 75	% 75
20	% 70	% 75
25	% 40	% 70
30	% 26	% 40
35	% 15	% 26
40	% 9	% 15
45	% 7	% 7
50	% 4	% 4
55	% 3	% 3

AYİM TABLOSU*		
YAŞ	DUL KADIN	DUL ERKEK
17-20	% 52	% 90
21-25	% 40	% 70
26-30	% 27	% 48
31-35	% 17	% 30
36-40	% 9	% 15
41-50	% 2	% 4
51-55	% 1	% 2

*AYİM Tablosu içerisinde yer alan yüzdeler çocuksuz eşler için olup AYİM uygulamasında 18 yaşından küçük her çocuk için % 5 indirim yapılmaktadır.

Hesaplamalardaki Payların Belirlenmesi (Gelirin Yansıma Oranı)

Ölenin destek isteyenlere verebileceği destek payları, tamamen “varsayıma” dayalı bir hesap unsurunu teşkil etmektedir. Uygulamada hemen hemen her bilirkişice bu konuda farklı bir oran saptandığı görülmektedir.

Bu paylaşırma üç şekilde yapılmakta olup, Yargıtay istisnai durumlar haricinde her paylaşırma şeklini kabul etmektedir. Ancak, üç paylaşırma şeklide temelde ayrı olup, tazminatların farklı çıkmasına sebebiyet vermektedir.

AYİM_Paylaştırma Tablosu

AYİM - GELİR PAYLAŞTIRMA TABLOSU

KADININ PAYI	ÇOCUKLARIN PAYI	KALAN
ÇOCUKSUZ KADIN % 50	-	% 50
1 ÇOCUKLU KADIN % 45	% 15	% 40
2 ÇOCUKLU KADIN % 40	BEHERİNE % 10	% 40
3 ÇOCUKLU KADIN % 35	BEHERİNE % 10	% 35
4 ÇOCUKLU KADIN % 30	BEHERİNE % 10	% 30

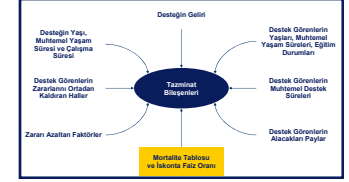
Hesaplamalardaki Payların Belirlenmesi

- Türk Hukukunda eŒe yapılacak yardımların oranı, çocuk sayısına göre % 25 ile % 50 oranında deęiŒmektedir.
- Çocuklar yardım ihtiyacından kurtuldukça, eŒe düŒecek pay artmaktadır.
- Dul kalan çocuksuz bir eŒe % 40-45 arasında, çocuklu olması durumunda ise % 45-50 arasında pay ayrılmaktadır.
- Yargıtay uygulamasında çocuklara ayrılacak pay % 10 -15 arasında deęiŒmektedir. Bu oranlar belirlenirken çocuğun yaŒ, eğitim ve ihtiyaç durumu göz önünde tutulmalıdır.

Genel olarak destek için üç biçimde destek dağıtımı varsayımı olduğu görülmektedir.

1. Belirtilen bu paylaşım bazı hesap raporlarında, hak sahiplerinin **miras hisseleri** göz önünde bulundurularak yapılmaktadır.
2. Bazı bilirkişiler ise 506 Sayılı Kanununun 23 ncü maddesinin getirdiği esası benimseyerek, yıllık kazancın % 30'unu işçiye kendi ihtiyaçları için ayırdıktan sonra, kalan % 70'in %50'sini eşe, % 25'ini çocuklara, %25'nide anne ve babaya ayırmaktadırlar.
3. Paylaşımada kullanılan üçüncü şekil ise işçinin kazancı 100 pay kabul edilerek, bunun 30 payının kazanç sahibine, kalan 70 payın 40 payının eşe, bakiye 30 payının ise çocuklara, anne ve baba arasında paylaştırılmaktadır.

Hesaplamalardaki esas alınacak süre tazminat tutarını etkileyen çok önemli bir bileşendir...

- Zararın hesaplanmasında bakım gücü ile bakım ihtiyacının muhtemel devam süresinin belirlenmesi şarttır.
- Bu süreler belirlenirken fiili destek ilişkisinin devam süresi de çok önemlidir. Genel olarak fiili destek süresi değil, diğer iki süre önem taşımaktadır.
- Zararın hesaplanmasında bu üç süreden hangisi daha erken sona erecekse, o süre esas alınır.
- Desteğin bakım gücüne sahip olması, özellikle iş görebilirlik ve yaşama süresiyle ilgilidir.
- Desteğin bakım gücü en erken, iş görebilirlik süresinin ortadan kalkmasıyla sona erer. Bakım gücünün ortadan kalkacağı en son an ise, desteğin muhtemel ölüm anıdır.

Desteğin yaşama süresi içinde hesap açısından iki dönem bulunmaktadır.

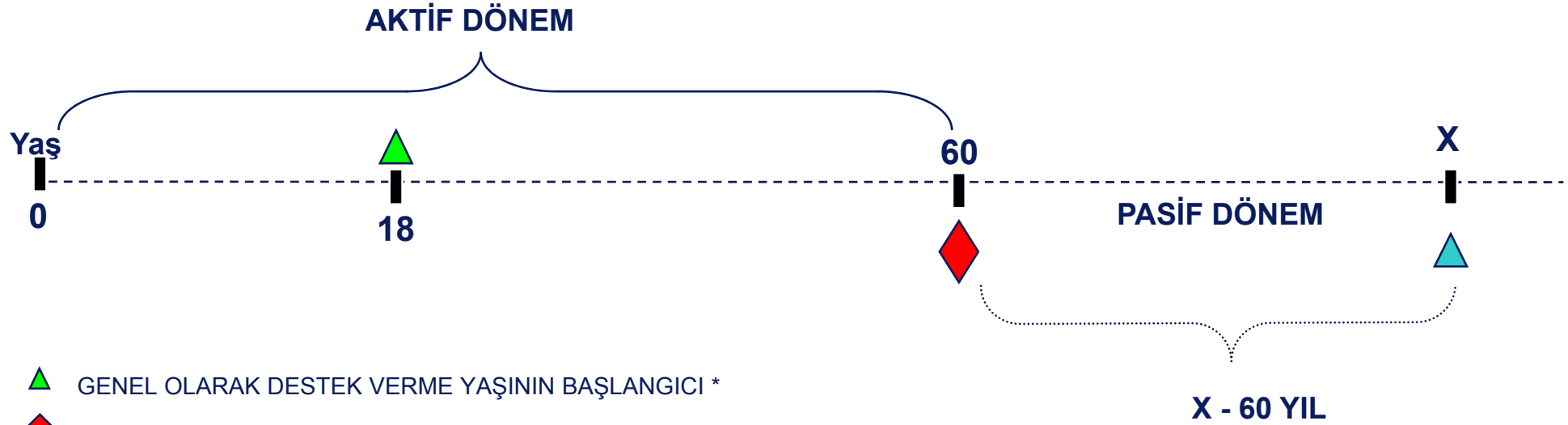
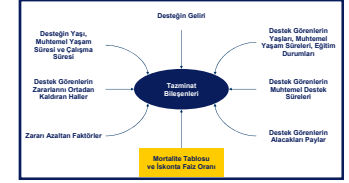
Destek verme süresi, uygulamada genellikle, desteğin yaşama süresi ile sınırlı olarak alınmaktadır.

Desteğin yaşama süresi içinde iki dönem bulunmaktadır.

- **Aktif dönem (Ekonomik Ömür)**
- **Pasif Dönem**

Destek zarar hesaplarında, Yargıtay kararlarına göre aktif dönem **60** yaşına kadar alınmaktadır. Bu yaştan sonraki süre pasif dönem olarak ele alınmaktadır.

Aktif ve Pasif Dönem_Erkekler

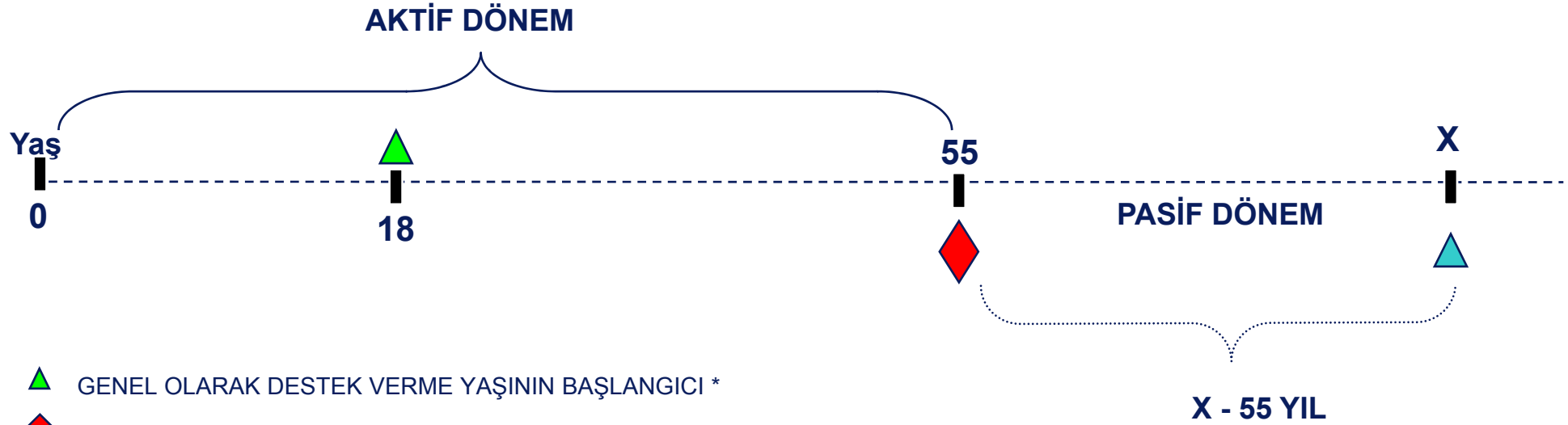
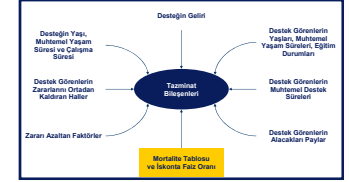
- ▲ GENEL OLARAK DESTEK VERME YAŞININ BAŞLANGICI *
- ◆ AKTİF DÖNEMİN BİTİŞİ
- ▲ PMF TABLOSUNDAKİ BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ

***DESTEK VERME YAŞI GENEL OLARAK 18 DE BAŞLAMAKTADIR**

YÜKSEK ÖĞR. KIZ ÇOCUKLARININ DESTEK VERME YAŞI 24-25 KABUL EDİLMEKTEDİR.

ERKEK ÇOCUKLARIN DESTEK VERME YAŞI İŞE 23 OLARAK KABUL EDİLMEKTEDİR.

Aktif ve Pasif Dönem_Kadınlar

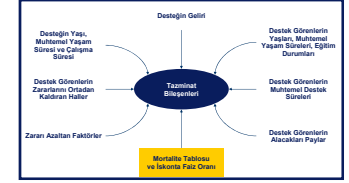
- ▲ GENEL OLARAK DESTEK VERME YAŞININ BAŞLANGICI *
- ◆ AKTİF DÖNEMİN BİTİŞİ
- ▲ PMF TABLOSUNDAKİ BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ

***DESTEK VERME YAŞI GENEL OLARAK 18 DE BAŞLAMAKTADIR**

YÜKSEK ÖĞR. KIZ ÇOCUKLARININ DESTEK VERME YAŞI 24-25 KABUL EDİLMEKTEDİR.

ERKEK ÇOCUKLARIN DESTEK VERME YAŞI İŞE 23 OLARAK KABUL EDİLMEKTEDİR.

Tazminat Hesabında Dikkate Alınacak Tarih

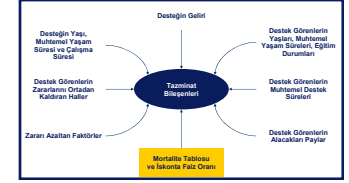

Destekten yoksun kalma tazminatında zarar, genellikle desteğin ölümüyle başlar. Ancak,destekten yoksun kalmada zarar, haksız fiilin meydana gelmiş olduğu tarihte meydana gelmiş olmaz. Zaman içerisinde ve adım adım oluşmaya devam eder.

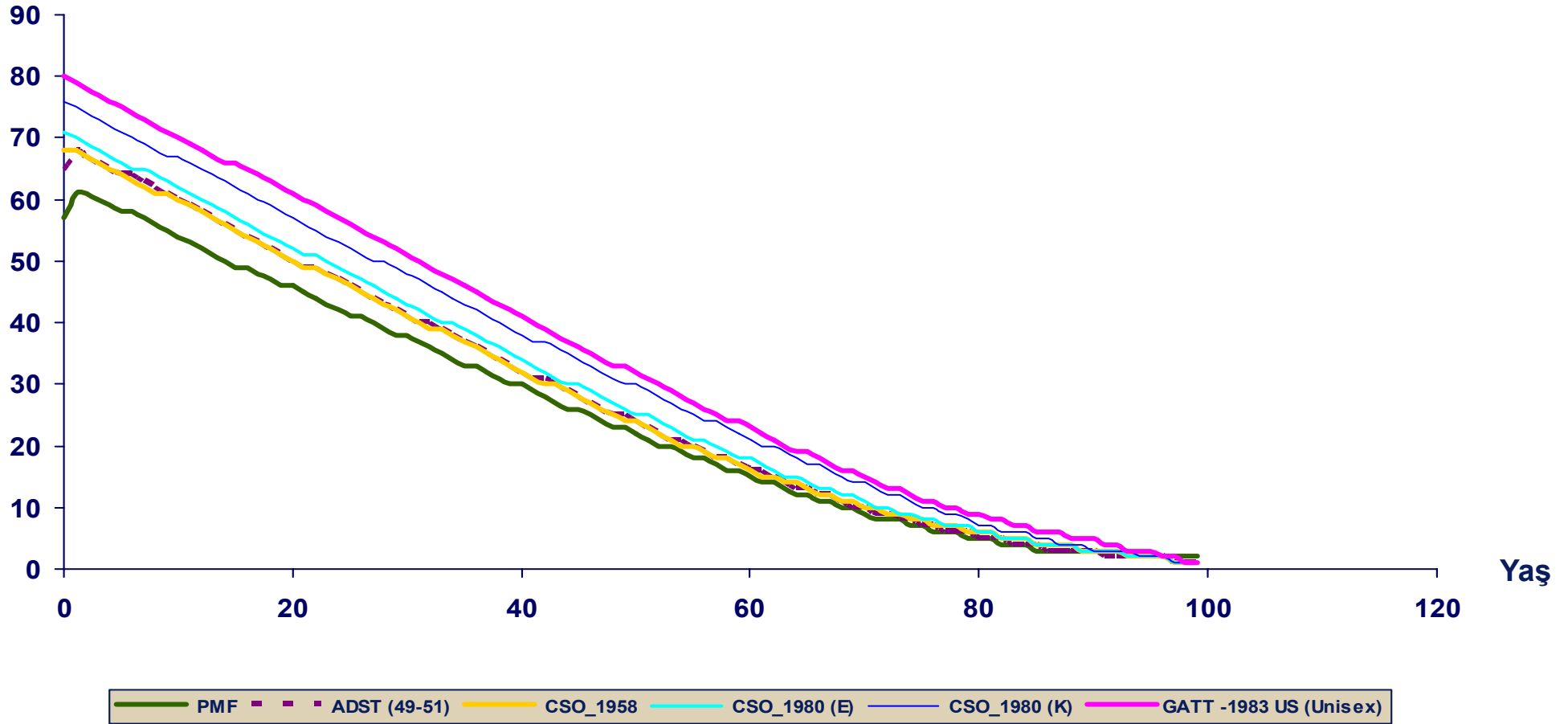
Tazminatın hesaplanmasında ölüm tarihi yanında, bazı hususların hüküm tarihine göre de değerlendirilmeleri mümkün olmaktadır. Destek gören bakımından tazminatın şartları gerek ölüm anına, gerekse hüküm tarihine göre değerlendirilmelidir.

Değişen mortalite tablosuna göre beklenen ömür grafikleri, trend olarak benzerlik gösterse de süre olarak farklılık göstermektedirler...

Beklenen Yaşam Süresi

8- Kullanılacak Iskonto Yöntemi

- Örneğin, bugün 25 yaşında olan bir kişinin 35 sene boyunca yani 60 yaşına kadar alacağı iratların peşin değeri için $(N_{25}-N_{60} / D_{25})$ formülü kullanılmalıdır. Burada uygulanan hesap yöntemi “**Devre Başı Ödemeli Belirli Süreli Rant**” olarak ifade edilmektedir.

$$\frac{N_{x-} - N_{x+n}}{D_X}$$

Gözardı Edilen Hususlar •

- 1. Ebeveynlerin gelir durumu (Davacının bakım ihtiyacı içinde bulunması)**
- 2. Ücretin saptanmasının sosyal güvenlik prim ve bordroları ile kanıtlanmasına gerek olup olmadığı ?**
- 3. Desteğin bakım gücüne sahip olması**
- 4. Gelirin Arttırılması**
- 5. Destekten Yoksun Kalanın Ölüm Dolayısıyla Elde Ettiği Menfaatler**
- 6. Sosyal Güvenlik ile İlişkisi**

Sosyal Güvenlik İle İlişkisi •

PRİMLİ SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

□ESKİ SİSTEM

- ✓ Sosyal Sigortalar Kurumu (506, 2829, 2925, 3201 ve 4958 SK)
- ✓ T.C. Emekli Sandığı(5434, 2829 ve 3201 SK)
- ✓ Bağ-Kur (1479, 2829, 2926 ve 3201 SK)
- ✓ Özel Emeklilik Sandıkları (506 SK/GM 20)
- ✓ T.İş Kurumu (4447 SK)

□YENİ SİSTEMİ

- ✓ Sosyal Güvenlik Kurumu(5502 ve 5510 SK)
- ✓ T.İş Kurumu(4447 SK)

Sonuç ve Öneriler.

Sonuç ve Öneriler

- Kullanılan mortalite tablolarının günümüz koşullarında, demografik yapımıza uygun değildir ve beklenen yaşam süreleri mevcut durumun çok altındadır. Bu sebeple daha güncel tablolar kullanılmalıdır ve bu hususun yargıtay kararlarına geçirilmesi gerekmektedir.
- Tazminat hesabının en önemli parçası olan teknik faiz olarak adlandırdığımız fazi oranının tek olarak belirlenmesi...Kısa ve uzun vade ayırımının yapılması. Aktüerler Derneği tarafından düzenli olarak belirlenen ve yayınlanan bir duruma getirilebilir.
- Gerçek aktif / pasif yaşam sürelerinin hesaplarda dikkate alınması
- Formülasyonun genel anlamda nasıl olabileceğinin kararı (Dönem başı, dönem sonu, çiftbaşı formülasyon ..)

Sonuç ve Öneriler

- **Aktüerler Derneği çatısı altında yetkin ve yetkili bir komite oluşturulmalı**

Yararlanılan Kaynaklar●

GÖKYAYLA, K. Emre: Destekten Yoksun Kalma Tazminatı, Ankara, 2004

Prof. Dr. Kenan URAL: Yaşam Sigortalarının Aktüeryel Prensipleri, İstanbul, 1994

Murat YAMAN : Destekten Yoksun Kalma Tazminatı (Askeri Yüksek Idare Mahkemesi (AYİM) Dergisi)

Teşekkürler...

